

Pierwsza w Polsce Wytwórnia Termometrów Lekarskich „TE-KA” – cz. 1

W 1936 r. powstała w Łodzi pierwsza w Polsce wytwórnia termometrów lekarskich. Fakt ten jest obecnie zapomniany, podobnie jak jej założyciel – Andrzej Boczkowski: patriota, żołnierz, farmaceuta.

Andrzej Boczkowski urodził się w Odessie 30 listopada 1880 r. (w dokumentach pojawiają się również błędnie daty 27 i 28 listopada, a także 13 grudnia według kalendarza gregoriańskiego). Początki aptekarskiej kariery to zdobycie dyplomu Podaptekarza na Uniwersytecie Kijowskim w 1898 r.

Kilka lat po później, w listopadzie 1902 r., A. Boczkowski został powołany do wojska na służbę carowi jako tzw. „jednoroczny”, jednak po wybuchu wojny rosyjsko-japońskiej został zatrzymany w armii carskiej. Przez ten czas pełnił funkcję pomocnika aptekarza w izmajłowskim przytułku dla inwalidów wojennych. W czerwcu 1905 r. został zwolniony na półroczny urlop zdrowotny. Po powrocie do Kijowa wziął udział w powstaniu wojskowym po stronie jednostek zrewoltowanych, które wybuchło w październiku 1905 r., i w związku z tym został aresztowany. Po zwolnieniu z więzienia powrócił na Uniwersytet Kijowski, na tamtejszy Wydział Farmaceutyczny. W 1908 r. ukończył studia i został zaangażowany na stanowisko asystenta przy Katedrze Chemii Farmaceutycznej. Rok później ukończył Instytut Chemiczno-Bakteriologiczny i rozpoczął studia medyczne, które jednak przerwał wybuch Wielkiej Wojny.

W czasie wojny został wyznaczony na stanowisko zarządzającego apteką 36 dywizyjnego szpitala, gdzie pełnił funkcję aptekarza wojskowego armii rosyjskiej. Uczestniczył w walkach z wojskami austrowęgierskimi i niemieckimi. Pod koniec wojny brał udział w organizowaniu w Ostaszku Związku Wojskowych Polaków, mobilizującego pierwsze oddziały polskie, które następnie weszły w skład formowanej II Dywizji Strzelców Polskich. Zakończenie Wielkiej Wojny sprowadziło go do Polski. Ale karty wojennej historii A. Boczkowskiego to materiał na inną, bardzo długą opowieść.

W wolnej Rzeczypospolitej

Po zakończeniu wojny A. Boczkowski pozostał w armii, w nowo odrodzonym Wojsku Polskim pracował w Centralnym Zakładzie Zaopatrzenia Sanitarnego w Warszawie. W 1923 r. ukończył Szkołę Broni Chemicznej. Pomny doświadczeń I wojny światowej dostrzegał zagrożenie, jakie stanowi broń chemiczna, a zwłaszcza gazy bojowe. Był

jednym z inicjatorów utworzenia Muzeum Przeciwgazowego w Oficerskiej Szkole Sanitarnej. Był także wynalazcą m.in.: aparatu do masowego wysiewu chlorku wapnia w celu niszczenia iperytu, środka aseptycznego „Citosan”, płynu do odkażania strzykawek i igieł w polu w specjalnym pojemniku oraz fumatora przenośnego do wytwarzania zasłon dymowych. Wynalazki te przekazał bezpłatnie na rzecz wojska.

W wydawnictwach branżowych publikował artykuły dotyczące chemii i farmacji, a w 1934 r. wydał podręcznik z zakresu obrony przeciwgazowej „Co winniśmy wiedzieć o walce chemicznej”. W 1935 r. opatentował filtr do absorbowania gazów i par powstających przy spalaniu papierosów lub tytoniu.

Podwaliny fabryki

Na początku lat 30. XX w., w czasie, gdy A. Boczkowski pracował w Ministerstwie Spraw Wojskowych w Wojskowym Zakładzie Zaopatrzenia Sanitarnego, próbował zachęcić dostawców do uruchomienia produkcji termometrów lekarskich w Polsce, których niedobór był bardzo odczuwalny. W związku z brakiem odzewu, powziął myśl o samodzielnym utworzeniu takiego zakładu. Po przejściu w stan spoczynku w 1934 r. w stopniu podpułkownika Wojska Polskiego – był zasłużonym, wielokrotnie odznaczanym żołnierzem, objął posadę dyrektora w łódzkim oddziale firmy Ludwik Spiess i Syn. Jednocześnie zaczął przygotowywać się do utworzenia pionierskiej fabryki termometrów. Znalazł współnika w osobie Józefa Lewkowicza, razem wynajęli lokal przy ul. Dowborczyków 5 w Łodzi, zakupili wyposażenie i 15 lipca 1936 r. została uruchomiona *Pierwsza Polska Wytwórnia Termometrów Lekarskich „TE-KA” Mgr Andrzej Boczkowski i Spółka.*

W Łodzi nie było specjalistów w tej dziedzinie, przyjęto więc na nauki 14 uczniów i 4 uczennice, którzy dostawali za pracę wynagrodzenie 5 zł tygodniowo. Prócz praktyki uczniowie mieli zapewnione lekcje teoretyczne z fizyki oraz chemii, docelowo mieli stanowić pierwszy w Polsce zespół fachowców do wyrobu termometrów.

W październiku 1936 r. został zarejestrowany w Urzędzie Patentowym znak towarowy firmy „T.K.” w owalnej ramce, a w 1938 r. wydane zostało świadectwo ochronne znaku. W prasie branżowej, m.in. w „Farmacji Współczesnej” zaczęły pojawiać się artykuły na temat pionierskiej fabryki w Polsce oraz reklamy firmy.

Druga część tej fascynującej historii – w kolejnym numerze „Panaceum”.

Karolina Małaszkiwicz-Kowalska

Panaceum 6/2023